

Przyczynek do dziejów zamku w Stradunach.

Na krzyżackim szlaku

Wydaje się, że pierwszej pisanej informacji na temat dzisiejszych Stradun można doszukiwać się w relacjach zwiadowców krzyżackich, wymienionych w *Die Littauischen Wegeberichte*. W opisie drogi nr 88 spotykamy się z określeniem *czu Licke*, gdzie miał znajdować się trzeci nocleg na szlaku z *Leczen* (ob. Giżycko) do *Astrinen* (ob. Ostryna)¹. Zdaniem Jana Powierskiego, który podjął się próby identyfikacji postojów na tej trasie, *czu Licke* dotyczył rzeki Ełk pod Stradunami, gdzie przypuszczalnie znajdował się bród². Jak wynika z opisu relacji, wymienione zostały noclegi znajdujące się między *Leczen* i *Meete* (rzeka Netta). Pierwszy postój - *of deme Wedem* - miał miejsce 3 mile³ od *Leczen*. Miejsce to można identyfikować z obecnymi Wydmami. Drugi - *of dem Sonewide* - znajdował się w odległości 3 "małych mil"⁴ od Wydmin. W literaturze historycznej przyjmuje się, że były to okolice Jeziora Sawinda Duża⁵, z czym się nie zgadzam. W mojej ocenie nocleg ulokowany był w pobliżu północnego brzegu Jeziora Sawinda Mała. Trzeci postój - *czu Licke* - był położony 2 mile dalej, co można utożsamiać z okolicą dzisiejszych Stradun. Przypuszczalnie znajdowała się w tym miejscu dogodna przeprawa na rzece Ełk. Po przejściu 3½ mili odnotowano czwarty nocleg - *of dem Swansee*. I w tym wypadku, co do lokalizacji postoju istnieją wśród historyków duże rozbieżności⁶. Prawdopodobnie było to miejsce przy południowo-zachodnim brzegu Jeziora Golubskiego⁷. Kolejny piąty nocleg położony był w okolicy Prawdzisk (*czu Prywiske*)⁸, zaś szósty nad rzeką Netta (*Mete*). Analizując powyższy szlak, można go przypuszczalnie poprowadzić z Giżycka przez Kożuchy Wielkie, Kruklin, Sucholaski, Wydminy, Wężówkę do Starych Juch. Następnie przez Liski i Malinówkę, do Stradun. Długość poszczególnych odcinków między postojami pokrywa się z odległościami podanymi w opisie drogi⁹. Po przeprawieniu się przez rzekę Ełk w Stradunach kierowano się przez Młynik do Chełch, gdzie przekraczano rzekę Legę. Kolejnym etapem był nocleg nad Jeziorem Golubskim. Stamtąd do Prawdzisk można było przedostać się przez Skomętno i Kalinowo¹⁰. Wydaje się wielce

-
- 1 *Die Littauischen Wegeberichte*, w: *Scriptores rerum Prussicarum*, t. 2, wyd. T. Hirsch, M. Toeppen, E. Strehlke, Leipzig 1863, s. 702. "Dis sint die nachtleger czwischen der Meete vnd Leczen. Das erste of deme Wedem von Leczen iij myle, vnd do let man eyn futer; das andir of dem Sonewide iij cleyne mylen; das dritte **czu Licke** ij myle; do let man ouch eyn futir; das vierde of dem Swansee iij-j myle, do pfleg man ouch eyn futer czu losen; das vumfte czu Prywiske iij mylen; das vi of der Mete iij-j mylen; do sal man ouch eyn futir losen, das leczte; von der Mete vf die Vse iij myle. Ven der Vse iij myle ins lant, (...) viij myle von der Memil czu Waysilischken in des koninges hoff adir czu Astrynen vnd triftvolle lant".
 - 2 J. Powierski, *Prusowie, Mazowsze i sprowadzenie Krzyżaków do Polski*, t. II, 2, Malbork 2003, s. 463.
 - 3 Mila krzyżacka wynosiła 7776 m.
 - 4 Mała mila krzyżacka wynosiła połowę zwykłej, czyli 3888 m.
 - 5 Por. *Die Littauischen Wegeberichte*, s. 702, przyp. 17; J. Powierski, op. cit., s. 462.
 - 6 Według wydawców SPR były to okolice Jeziora Rajgrodzkiego, *Die Littauischen Wegeberichte*, s. 702, przyp. 19; J. Powierski, op. cit., s. 463, skłaniał się natomiast do identyfikacji z Jeziorem Skomęckim.
 - 7 G. Białuński, *O Prusach, Krzyżakach i osadnictwie w Wielkiej Puszcz*, "Zapiski Historyczne" t. 59, z. 4, 2004, s. 149-150; R. Klimek, "Baba" na drodze. Kontekst lokalizacji antropomorficznych rzeźb kamiennych wobec systemów komunikacyjnych w Prusach, w: *Pruskie baby kamienne*, pod red. J.M. Łapo i G. Białuńskiego, Olsztyn 2007, s. 82.
 - 8 Wydawcy SPR błędnie określili nocleg jako Promiszki, na południe od Augustowa, *Die Littauischen Wegeberichte*, s. 702, przyp. 20.
 - 9 Odległość z Giżycka do Wydmin przez Kruklin wynosi 22 km (w milach krzyżackich ok. 23,3 km), z Wydmin nad Jezioro Sawinda Mała jest 13 km (w milach ok. 11,6 km), od Jeziora Sawinda Mała do Stradun 11 km (w milach ok. 15,5 km). Między kolejnymi postojami odległości podane w opisie są jednak większe od rzeczywistych. Być może taki stan był spowodowany zmęczeniem zwiadowców i odczuciem, że droga jest dłuższa. Wpływ zapewne miał też niezagospodarowany obszar "Wielkiej Puszczy" przez który przeprawa była utrudniona i bardziej czasochłonna.
 - 10 Przypuszczalnie w okresie wczesnośredniowiecznym szlak nie przebiegał do Prawdzisk przez okolice Kalinowa, lecz wzdłuż północno-wschodniego brzegu Jeziora Skomętno, przez Grądzkie Ełckie.

prawdopodobne, że szlak ten funkcjonował już w czasach wczesnego średniowiecza. Jedną z przesłanek jest znaleziony w Skomętynie depozyt wczesnośredniowiecznych srebrnych ozdób¹¹. Kolejną są jaćwieskie grodziska w Starych Juchach¹² i nad Jeziorem Skomęckim¹³. Wzdłuż szlaku ulokowane zostały także niewielkie strażnice w Liskach¹⁴, Malinówce¹⁵, Chełchach¹⁶ i Golubce¹⁷, które przypuszczalnie mają metrykę z okresu zakonnego. Powyższą trasą przebiegały niektóre z wypraw organizowanych przez komturów z Bałgi i Brandenburga w okolice Grodna. W odnowionym przywileju dla wsi Golubie, pochodzącym z 1502 r., znajduje się informacja o przebiegającej w pobliżu tzw. „Litewskiej drodze”¹⁸. Kolejnym czynnikiem wskazującym na ważną rolę tego szlaku jest ilość karczem. W spisie z 1507 r. w: Wydminach, Starych Juchach i Stradunach odnotowano po 5 karczem. Kolejne dwie były w tym czasie w Kalinowie¹⁹. Przebieg szlaku, choć już nie jako głównego w rejonie, można zaobserwować na mapie Schroettera²⁰, która przedstawiała stan lądowej sieci komunikacyjnej na obszarze Prus, na przełomie XVIII i XIX wieku.

Dzieje Stradun

Dobra straduńskie istniały w 1474 r. i są wymienione w dokumencie nadania dla wsi Piaski (*Sanden*). W niniejszym akcie lokacyjnym zawarta została informacja, że Piaski leżały między Stradunami i Sajzami – *zwischen Stradaun und Zeysen*. Same Straduny przywilej lokacyjny otrzymały w następnym roku. Wieś liczyła 60 łanów na prawie chełmińskim, z których 6 wolnych dostał sołtys Jakub, z obowiązkiem jednej służby wojskowej. Mieszkańcy otrzymali 10 lat wolnizny. Miejscowość od początku nazywano Straduny (*Stradunye, Stradaun*)²¹. Nazwa jest z pewnością pochodzenia jaćwieskiego, chociaż w bezpośredniej okolicy brak jest archeologicznych świadectw z czasów wczesnego średniowiecza. Położenie przy dogodnym szlaku komunikacyjnym sprzyjało rozwojowi osady. Około 1486 r. powstał tutaj dwór krzyżacki. Kościół w Stradunach

- 11 PM-A 1504/1 Gross Skomentnen, Kr. Lyck ze zbiorów Museum für Vor- und Frühgeschichte Archiv w Berlinie. Urnę z ozdobami srebrnymi (naszyjnik, dwie brązolety i dwie zausznice?) odkryto we wschodniej części Skomętna, na obszarze zniszczonego grodziska. Obszar założenia obronnego jest obecnie rozplantowany, ale zarys jest do uchwycenia – weryfikacja terenowa autora z marca 2009 r. Pragnę podziękować Panom Horstowi Wieder i Stanisławowi Baran za umożliwienie wykorzystania w niniejszej pracy archiwalnych materiałów.
- 12 H. Crome, *Verzeichnis der Wehranlagen Ostpreussens*, „Prussia” t. 34, 1940, s. 90. Grodzisko położone jest w odległości ok. 1 km na zachód od Starych Juch, w pobliżu drogi do Wydmin. Jest to wzgórze o wysokości ok. 12 m, na którego wierzchołku znajduje się płaski majdan o wymiarach 20 x 22 m, bez obwałowania. Podczas weryfikacji stanowiska w dniu 6 września 2009 r. znalazłem na majdanie fragment ceramiki ręcznie lepionej, typowej dla okresu wczesnego średniowiecza. Grodzisko wpisane jest do rejestru zabytków archeologicznych, nr C-031 z 14.05.1958 r.
- 13 W pobliżu Jeziora Skomęckiego znajdują się dwa grodziska, identyfikowane z siedzibą jaćwieskiego wodza Skomanda. Jedno ze wzgórz położone jest przy południowo-wschodnim krańcu jeziora, drugie przy południowym brzegu. E. Hollack, *Erläuterungen zur vorgeschichtlichen Übersichtskarte von Ostpreussen*, Glogau-Berlin 1908, s. 151; H. Crome, *Verzeichnis der Wehranlagen...*, „Prussia”, t. 34, 1940, s. 122-123 oraz weryfikacja terenowa autora z marca 2009 r.
- 14 Stanowisko miało znajdować się przy drodze ze Starych Juch do Jeziorowskich, H. Crome, *Verzeichnis der Wehranlagen...*, t. 33, z. 1-2, 1939, s. 289. Podczas weryfikacji terenowej w marcu 2009 r. nie znalazłem śladów założenia obronnego. Teren jest zniszczony przez zwirownię.
- 15 H. Crome, *Verzeichnis der Wehranlagen...*, t. 33, z. 1-2, 1939, s. 274. Pozostałości obiektu istnieją do dnia dzisiejszego, co ustaliłem podczas badań terenowych w marcu 2009 r. Jest to wzgórze 145 m, na którego kulminacji istnieje częściowo zniszczony kopiec o wysokości 2,5 m i średnicy podstawy ok. 24 m. Przypuszczalnie była to niewielka strażnica, z której można było obserwować szlak komunikacyjny.
- 16 Grodzisko położone na północny-wschód od wsi Lega. Wizytowane w latach 1826-1828 przez J. Guise. H. Crome, *Verzeichnis der Wehranlagen...*, t. 33, z. 1-2, 1939, s. 285. Podczas weryfikacji terenowej z dnia 6 września 2009 r. stwierdziłem, że jest to zniszczony kopiec ziemny, pełniący przypuszczalnie rolę niewielkiej strażnicy.
- 17 Według H. Crome, *Verzeichnis der Wehranlagen...*, t. 32, z. II, 1939, s. 315 - na północ od drogi z Golubki do Ełku miało znajdować się umocnienie obronne. Stanowiska nie udało mi się potwierdzić w terenie w marcu 2009 r.
- 18 J. Powierski, op. cit., s. 465.
- 19 G. Białuński, *Kolonizacja „Wielkiej Puszczy” (do 1568 roku) – starostwa piskie, elckie, straduńskie, zelkowskie i węgoborskie (węgorzewskie)*, Olsztyn 2002, s. 126; R. Klimek, op. cit., s. 82.
- 20 F. Schroetter, *Karte von Ost-Preussen*, Berlin 1796.
- 21 G. Białuński, *Kolonizacja „Wielkiej Puszczy”...*, s. 116-117.

wymieniony został w 1487 r., jako filia kościoła parafialnego w Starych Juchach²². Parafia powstała w Stradunach przed 1529 r., zaś pierwszy pastor znany jest od 1551 r.²³ Pod względem administracyjnym obszar Stradun należał do komturstwa brandenburskiego (pokarmińskiego). W czasach krzyżackich niezmiernie ważną rolę odgrywały komornictwa (*Kammerämter*). Okręg straduński podlegał komornictwu w Lecu, chociaż wcześniej przez pewien czas barciańskiemu. Kolejne zmiany nastąpiły na początku XVI w., kiedy od 1510 r. zaczęto rozdzielać rachunki obu rejonów. Ostatecznie około 1513 r. dochodzi do oddzielenia komornictwa straduńskiego od Leca²⁴. Wcześniej odnotowano informacje o zatrzymywaniu się w Stradunach w latach: 1505, 1506 i 1510 prokuratora z Leca²⁵. Przy dworze krzyżackim wykształcił się znaczący ośrodek gospodarki dominialnej i następnie administracyjnej. Pierwszym znanym urzędnikiem straduńskim był niejaki Tomasz, tutejszy burgrabia od około 1513 r. W tym czasie wydano instrukcję o zarządzaniu okręgiem leckim. Podzielony został na dwa obszary: pierwszy miał podlegać namiestnikowi w Lecu, drugi burgrabiemu w Stradunach, który dalej kierował kolonizacją. Podział ten podyktowany był rozwojem osadnictwa wschodniej części tego terytorium i potrzebą lepszego nadzorowania²⁶. Działania wojenne w lutym 1520 r. dotarły w okolice Stradun, powodując znaczne straty dworu krzyżackiego i okolicznych wsi²⁷. W 1525 r. następuje likwidacja państwa zakonnego, a jego miejsce zajmują Prusy Książęce. Tym samym dochodzi do zmian administracyjnych - powołane do życia zostają starostwa. W tym czasie jest utworzone starostwo w Stradunach. Jego obszar pokrywał się dokładnie z terytorium komornictwa straduńskiego²⁸. W chwili powstania starostwa znajdowało się w jego obrębie 56 wsi²⁹. Od tego momentu widać przyspieszony rozwój akcji osadniczej i postępu gospodarki. W 1519 r., czyli jeszcze w momencie istnienia komornictwa, w Stradunach odnotowano 6 karczmarzy. W latach 1540-1543 było już 9 karczem, zaś w całym okręgu ich liczba wzrosła do 40. Dodać do tego można 10 karczem wzmiankowanych w przywilejach lokacyjnych, co daje nam w sumie 50. Ważną rolę w gospodarce XVI w. spełniały młyny. W starostwie straduńskim w 1540 r. odnotowano ich 7. W sumie w 1568 r. istniało 14 młynów należących do wolnych i szlachty. Biorąc pod uwagę ośrodki domeny książęcej liczba ich sięgała 21. W tym czasie powstał też w Stradunach młyn z foluszem³⁰. W XVI w. zarejestrowano w starostwie straduńskim przyrost ludności, największy w porównaniu z sąsiadującymi okręgami: w Piszku, Elku i Węgoborku. O ile pod koniec XV w. obszar ten był najgorzej zaludniony, to na przestrzeni 100 lat sytuacja zmieniła się diametralnie. Szczególnie intensywny był rozwój akcji osadniczej po roku 1540³¹.

Na obszarze okręgu straduńskiego, nad rzeką Legą, znajdowała się tzw. "buda myśliwska. W końcu pierwszej połowy XVI w. przekształcona została w zameczek myśliwski Olecko, którym zarządzali starostowie ze Stradun. Ponieważ poza polowaniami coraz częściej załatwiano tam sprawy związane z zasiedlaniem północnej części starostwa, zameczek myśliwski przekształcił się w stałą rezydencję³². W dniu 7 września 1544 r., gościł tu nawet książę Albrecht von Hohenzollern. Starosta straduński, po założeniu w 1560 r. miasta Olecko, obrał je na swoją siedzibę. Tym samym okręg przyjął nazwę, jako olecki³³. Wśród starostów panujących w Stradunach wymieniani byli: Anton von Lehwald (1530), Caspar von Aulack (1532), Sebastian von

22 Ibidem, s. 127.

23 Ibidem, s. 163.

24 Ibidem, s. 19.

25 M. Toeppen, *Historia Mazur*, Olsztyn 1998, s. 158-159.

26 G. Białuński, *Kolonizacja "Wielkiej Puszczy"...*, s. 17; W. Długokęcki, *Odbudowa osadnictwa, kolonizacja i przemiany wsi w państwie krzyżackim w latach 1411-1525*, w: *Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach*, pod red. M. Biskup i R. Czaja, Warszawa 2008, s. 378.

27 G. Białuński, *Kolonizacja "Wielkiej Puszczy"...*, s. 126.

28 Ibidem, s. 17.

29 Ibidem, s. 211.

30 Ibidem, s. 161.

31 Idem, *Przemiany społeczno-ludnościowe południowo-wschodnich obszarów Prus Krzyżackich i Książęcych (do 1568 roku)*, Olsztyn 2001, s. 258 (tabela 46).

32 *Olecko. Z dziejów miasta i powiatu*, pod red. A. Wakara, Olsztyn 1974, s. 74.

33 M. Toeppen, op. cit., s. 172-173.

Lehndorff (1540), Caspar von Aulack (1542, 1544), Michael von Eysack (1544), Christoph von Glaubitz (1548, 1560)³⁴. Jeszcze do 1580 r. stosowano zamiennie tytułu starosta olecki – straduński. Całkowicie przeniesiono siedzibę władz ze Stradun do Olecka w 1616 r.³⁵ Wydaje się, że jedną z przyczyn zmiany siedziby starostwa był upadek szlaku komunikacyjnego prowadzącego przez Straduny i wzrost od poł. XVI w. znaczenia gospodarczego pobliskiego Ełku.

W II poł. XVII w. wyodrębniono ze starostwa oleckiego dwie jednostki zajmujące się poborem podatków, zwane komornictwami. Ich siedziby usadowiono w Stradunach i w Połomie. Komornictwa były podporządkowane pierwotnie kolegium administracyjnemu, a następnie Kamerze Wojenno-Skarbowej w Królewcu³⁶. Od roku 1747 urząd komorniczy w Stradunach został podporządkowany Kamerze Wojenno-Skarbowej w Gąbinie. W 1770 r. zarządzono powołanie instytucji sądownictwa domenialnego. Do urzędu sądowego z siedzibą w Ełku należała domena w Stradunach³⁷. W dniu 21 września 1736 r. Straduny nawiedził tragiczny w skutkach pożar, podczas którego spłonął kościół, odbudowany dwa lata później³⁸. W czasie pożaru znacznie ucierpiała także wieś. W 1818 r. nastąpił nowy podział administracyjny, gdzie starostwa zostały zastąpione przez powiaty. Zmianom uległy także granice dawnych jednostek administracyjnych. Parafia straduńska weszła w skład powiatu ełckiego, a ten przynależał do rejencji gabińskiej³⁹. Wraz z wprowadzeniem nowej reformy, likwidacji uległa domena w Stradunach. Lata największego rozkwitu wsi powoli odchodziły w zapomnienie.

W poszukiwaniu zamku straduńskiego

W literaturze przedmiotu na temat zamku w Stradunach nie napisano żadnej publikacji. Posiadamy dane z których jednak niewiele wynika - brak jest jednoznacznych informacji, jak wyglądało założenia obronne i w którym miejscu było położone. Analizując poszczególne informacje, zawarte głównie w literaturze niemieckojęzycznej, dostrzec można pewne sprzeczności. Max Toeppen, powołując się na Johanna Voigta wzmiankował, że w Stradunach znajduje się gród z czasów pogańskich⁴⁰. Nie znalazło to jednak potwierdzenia w moich weryfikacjach terenowych. Kolejna informacja pochodzi z katalogu stanowisk archeologicznych Prus Wschodnich opracowanego przez Emila Hollacka. Znajduje się tam wzmianka o *Burgwall* (grodzisko, obwałowane wzgórze) z okresu zakonnego, położonego na południe od miejscowości⁴¹. Dwukrotnie stanowisko w Stradunach wymieniał w swoich opracowaniach Hans Crome. W starszej publikacji odnotował, że znajdowało się w południowej części wsi, nie posiadało nazwy własnej i pochodziło z okresu państwa krzyżackiego⁴². W kolejnym artykule użył określenia *Wehranlage* (umocnienie obronne). Napisał, że jest położone 400 kroków na zachód od centrum miejscowości, w pobliżu Jeziora Haleckiego⁴³. Już po wstępnej analizie widać, że powyższa informacja nie jest do końca wiarygodna, ponieważ Jezioro Haleckie znajduje się na wschód od Stradun. W literaturze polskojęzycznej mamy wzmiankę o zameczku, którego ślady w XVIII w., na dwie stopy pod ziemią, znalazł rektor tutejszej szkoły, Rimarski⁴⁴. Nadmienić należy także brak uwzględnienia tego stanowiska na szczegółowej mapie archeologicznej *„Heimatkarte des Kreises Lyck”*, opracowanej

34 Ibidem, s. 416.

35 *Olecko. Z dziejów miasta i powiatu*, s. 74.

36 M. Toeppen, op. cit., s. 244.

37 Ibidem, s. 319-320.

38 J. Kawecki, B. Roman, *Ełk. Z dziejów miasta i powiatu*, Olsztyn 1970, s. 179.

39 M. Toeppen, op. cit., s. 361.

40 Ibidem, s. 70-71.

41 E. Hollack, op. cit., s. 159.

42 H. Crome, *Karte und Verzeichnis der vor- und frühgeschichtlichen Wehranlagen in Ostpreussen*, „Altpreussen” r. 2, z. 3, 1937, s. 119.

43 Idem, *Verzeichnis der Wehranlagen...*, t. 34, 1940, s. 127. W odległości ok 400 kroków na zachód od centrum Stradun znalazłem w marcu 2009 r. na rzece Ełk sztuczną wysepkę, którą pierwotnie wziąłem za poszukiwany zamek.

44 J. Kawecki, B. Roman, op. cit., s. 178. Biorąc pod uwagę szkice założenia obronnego wykonane w latach 1826-1828 przez J. Guise, powyższa informacja wydaje się być mało przekonująca.

w okresie międzywojennym⁴⁵. Wobec braku możliwości ustalenia dokładnej lokalizacji straduńskiego zamku, na podstawie danych zawartych w literaturze przedmiotu, skorzystałem z materiałów znajdujących się w zasobach archiwalnych Museum für Vor- und Frühgeschichte Archiv w Berlinie. Najcenniejszym źródłem okazały się dwie kartki ze szkicami wykonanymi przez Johanna Michaela Guise, podczas jego podróży z lat 1826-1828 po założeniach obronnych na obszarze ziem pruskich⁴⁶. Niestety jedna z nich jest słabo czytelna i nie wnosi zbyt wiele dla poznania zagadnienia. Całość rekompensuje jednak druga kartka ze szkicami, gdzie znajduje się widok na Straduny od strony północno-zachodniej oraz odrębny plan miejscowości z zaznaczonym założeniem zamkowym. Jak wynika z mapki interesujący nas obiekt znajdował się nad prawym brzegiem rzeki Elk, naprzeciwko kościoła. Zamek miał kształt zbliżony na planie do kwadratu. Bezpośrednio na wschód od siedziby starostów, zaznaczony został kolejny obiekt, który przypuszczalnie był przedzamczem. Zaskoczeniem jest duża dokładność i staranność w szczegółach szkicu, co miałem możliwość stwierdzić podczas weryfikacji terenowej. J. Guise w sposób niezwykle szczegółowy zazначzył układ dróg w centrum Stradun oraz wszystkie zabudowania, co czyni mapkę bardzo cennym materiałem. W karcie inwentaryzacyjnej szkiców ze Stradun, wobec założenia obronnego użyto sformułowania *Burgwalls*, co można tłumaczyć, jako grodzisko lub „wałowa góra”. Wydaje się, że raczej powinno być napisane *Schlossberg* (zamek) lub *Schlösschen* (zameczek). Powyższy zapis w następstwie skutkował błędnym określeniem tego obiektu w literaturze przedmiotu.

Innym cennym archiwalnym dokumentem są notatki z października 1929 r., pochodzące z dziennika podróży C. Engla. Według jego zapisków w ogrodzie dóbr straduńskich znajduje się twierdza wodna (*Wasserburg*), praktycznie rozebrana. Z planu nakreślonego przez C. Engla wynika, że założenie zamkowe znajdowało się nad prawym brzegiem rzeki Elk, zaś z pozostałych stron otaczała je fosa wypełniona wodą. Całość usadowiona była na planie zbliżonym do kwadratu o bokach 32 x 33 m. W centralnej części zamku zarejestrowany został nieznaczny wzgórek o średnicy 8 m, na którego szczycie miała się znajdować figurka ogrodowa. Słabą stroną szkicu i notatki jest brak opisu, w której części wsi znajduje się interesujący nas obiekt. Plan nie jest także zaopatrzony w informacje o kierunkach geograficznych.

Kolejnym ważnym dokumentem archiwalnym jest list wysłany w dniu 29 lipca 1930 r., do Prussia Musseum, przez nauczyciela Seroska, kierownika szkoły wiejskiej w Stradunach⁴⁷. Pan Seroska prosi w nim o przekazanie jakichkolwiek wiadomości o zameczku w Stradunach, a w szczególności na temat stopnia przeprowadzonych badań archeologicznych. Podnosi, że chce te informacje wykorzystać w kronice wsi, dla następnych pokoleń. Zwraca uwagę, że w Archiwum Państwowym nie znalazł na ten temat żadnych danych. Według przekazu zawartego w liście, zamek był niewielką twierdzą otoczoną ze wszystkich stron wodą. Jego pozostałości znajdowały się w ogrodzie dóbr straduńskich. W miejscu, gdzie dawniej stał mur okalający założenie zamkowe, można było znaleźć skorupy i cegły. Wewnątrz dawnych murów założono sad i ogród warzywny. Postawiono również altankę na narzędzia rolnicze. Fosa była w dużym stopniu zarośnięta. Najlepszy dostęp na teren zamku był w miejscu, gdzie dawniej znajdowała się brama wjazdowa. Na dziedzińcu Seroska odnotował niewielki pagórek, na którym umieszczona była figurka ogrodowa.

W wyniku weryfikacji terenowej w dniu 6 września 2009 r. obszaru, na którym był położony zamek w Stradunach stwierdziłem, że pozostały jeszcze relikty pozwalające zidentyfikować jego miejsce. Co prawda nie ma już na powierzchni żadnych śladów fundamentów, ale bardzo czytelny pozostał układ fos, w których wciąż stoi płytki woda. Ich szerokość waha się w

45 M. Karczewski, „*Heimatkarte des Kreises Lyck*”, w: *Concordia. Studia ofiarowane Jerzemu Okuliczowi-Kozarynowi w pięćdziesiątą piątą rocznicę urodzin*, red. W. Nowakowski, Warszawa 1996, s. 111-126.

46 Museum für Vor- und Frühgeschichte Archiv w Berlinie, Guise Zettel, sygn. PM-IXh 00025a i 00025b (Ansicht und Grundriss des Burgwalls Stradaunen).

47 Museum für Vor- und Frühgeschichte Archiv w Berlinie, sygn. PM-A 746/1 (Stradaunen, Kr. Lyck). W odpowiedzi kierownictwo Prussia Museum odpisało, że nie jest w stanie sprościć prośbie pana Seroska, ponieważ w literaturze przedmiotu nie znajduje się żadna informacja na ten temat. Zwrócono uwagę, że sto lat wcześniej był tutaj pułkownik J. Guise, który inwentaryzował to miejsce. Poinformowano, że obiekt w Stradunach odwiedził jesienią 1929 r. C. Engel.

granicach od 3 do 5 m. Zachodni odcinek fosy obecnie pełni rolę rowu melioracyjnego. W południowej części założenia obronnego znajdowała się brama wjazdowa. Zamek położony był na planie zbliżonym do kwadratu, o wymiarach ok. 32 x 33 m, czyli podobnie jak w notatce C. Engla. W centralnej części dziedzińca zamkowego znajduje się nieznaczne wyniesienie na ok. 0,5 m o którym wspominał C. Engel i Seroska. Nie stwierdziłem na jego szczycie figurki ogrodowej, natomiast ziemia w tym miejscu posiada znaczne ilości miału ceglanego. Cały obszar, na którym znajdował się zamek jest mocno zarośnięty, co dodatkowo utrudnia jego obserwację. Weryfikacji poddałem również miejsce położone bezpośrednio na wschód, za fosą, gdzie J. Guise zaznaczył jakąś większą budowlę. Obecnie znajduje się tam niewielka łąka, gdzie nie ma żadnej formy wyniosłości terenu. W kretowiskach, które znajdowały się na tym obszarze stwierdziłem duże ilości fragmentów cegieł i nowożytniej ceramiki. Przypuszczalnie w okresie istnienia starostwa straduńskiego znajdowało się w tym miejscu przedzameczko. Na całej powierzchni założenia obronnego nie zauważyłem śladów spalenizny. Wydaje się, że zamek nie został zniszczony w wyniku działań wojennych, czy np. pożaru, który nawiedził Straduny w 1736 r. Prawdopodobnie rozebrali go mieszkańcy, a cegły ponownie posłużyły za budulec.

Obszar dawnego zamku w Stradunach należy niezwłocznie objąć opieką konserwatorską, aby uniemożliwić jego penetrację przez nielegalnie działające grupy eksploratorskie⁴⁸. W najbliższej przyszłości wskazane jest także wykonanie badań archeologicznych, które pozwolą udzielić odpowiedzi na nurtujące nas pytanie, jak wyglądała siedziba straduńskich starostów.

48 Zgodnie z art. 111 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, poszukiwania za pomocą urządzeń elektronicznych i technicznych, bez zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, podlegają sankcjom określonym w *Kodeksie karnym*.